

природні ресурси, але й забезпечити економічний розвиток на основі інноваційних та екологічно чистих технологій. Впровадження Європейського зеленого курсу в Україну не лише відповідає глобальним екологічним викликам, а й відкриває нові можливості для сталого розвитку, що стане основою для збереження не тільки природних ресурсів, а й економічної стабільності та добробуту українців у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Проект Концепції «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року від 21 січня 2020 року. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/prezentovano-proekt-koncepciyi-zelenogo-energetichnogo-perehodu-ukrayini-do-2050-roku>
2. Стасюк Н.А., Яра О.С. Правові механізми захисту довкілля в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія : Право. № 86 (3), 2024. С. 190-196. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.28>
3. Regulation of the European Parliament and of the Council. Establishing the framework for achieving climate neutrality and amending. Regulation (EU) 2018/1999 (European Climate Law). URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0080>
4. Communication from the commission «The European Green Deal». European commission. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/html/?uri=celex:52019dc0640&from=et>

УДК 340

Калаур І. Р.

*д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного
права і процесу,
Західноукраїнський національний університет*

Зайцева-Калаур І. В.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу,
Західноукраїнський національний університет*

Новели законодавчого підходу до регулювання прав на об'єкти інтелектуальної власності військовослужбовців

Інтелектуальна власність в умовах сучасних викликів, зокрема війни, має стратегічне значення як для окремої держави, так і для країн Європи в цілому. Сьогодні її роль уже виходить за рамки усталеного бачення економічного розвитку, а охоплює питання безпеки, технологічної стійкості, культурної самоідентифікації та міжнародної солідарності.

Державна підтримка та впровадження технологій в галузі військової техніки, засобів зв'язку, радіоелектронної боротьби, кібербезпеки, медицини, тощо мають вирішальне значення у протистоянні ворогу та дозволяють Україні бути менш залежною від іноземних партнерів. Особливими суб'єктами, що

залучені до створення об'єктів інтелектуальної власності у вище зазначених сферах є – військовослужбовці. Військовослужбовців активно залучають до розробки новітніх технологій, особливо в сферах штучного інтелекту, безпілотних систем, кібербезпеки. Сьогодні лідерами у залученні військових до інновацій на системному рівні є США, Велика Британія, Китай, Ізраїль. У цих країнах є поширеною практика створення спеціальних програм та структур для підтримки та реалізації інноваційних ідей військових. Так, у Великій Британії Міністерство оборони має власні програми на кшталт Defence Innovation Initiative, де військовослужбовці можуть пропонувати інноваційні рішення [1]. У США – Defense Advanced Research Projects Agency (DARPA) - агентство Міноборони США, де часто працюють або взаємодіють військові інженери й науковці. Військовослужбовці можуть бути як учасниками, так і ініціаторами проєктів. Army Futures Command – структура, що займається розробкою нових технологій для армії США [2]. Військові активно залучаються до генерації ідей та випробування прототипів. Gilli A., Gilli M. аналізуючи процеси військової інновації у США акцентують на тому, що успіх реалізації програм та реформ часто залежить від активної взаємодії між військовими та науково-дослідними установами [3]. Варто підкреслити, що у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України також функціонують наукові, науково-дослідні інститути, інші спеціалізовані підрозділи, результатами діяльності яких є об'єкти права інтелектуальної власності, створені військовослужбовцями у зв'язку з виконанням службових обов'язків під час проходження військової служби.

Важливе питання, що потребує чіткого регулювання на законодавчому рівні є – порядок виникнення прав інтелектуальної власності на об'єкти створені військовослужбовцями. В більшості розвинених країн військовослужбовці мають обов'язок передавати права на службові винаходи державі. Водночас, вони мають право на винагороду або відповідну компенсацію за створення інновацій. Для прикладу, у Великій Британії, якщо військовий створює винахід в рамках виконання обов'язків, права на інтелектуальну власність належать державі через Міністерство оборони. Регулювання здійснюється через Patents Act 1977 – винахід, створений під час виконання службових обов'язків, належить роботодавцю (у випадку військовослужбовців – державі) [4]. У Німеччині розподіл майнових прав на службові твори, зокрема створені військовослужбовцями, регулюється спеціальним законом Gesetz über Arbeitnehmererfindungen (ArbEG) – Закон про службові винаходи працівників. У § 5 Закону визначено: винахід, створений під час виконання службових обов'язків, визнається службовим винаходом. Такий винахід підлягає обов'язковому повідомленню роботодавця (у випадку військовослужбовців - державі). Після належного повідомлення держава (Федеральне міністерство оборони або відповідний орган) має право заявити претензію на права інтелектуальної власності. У відповідь на передачу прав військовослужбовець має право на справедливую винагороду [5].

Наразі в Україні питання інтелектуальної власності військовослужбовців врегульовано лише фрагментарно через загальні положення Книги 4 ЦК України, окремих Законів України, зокрема: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» та ін. Так, ЦК України не

містить заборон або обмежень щодо можливості військовослужбовця бути автором творів, винаходів, промислових зразків тощо. Навпаки, автором визнається фізична особа, яка своєю творчою працею створила об'єкт права інтелектуальної власності незалежно від її посади чи професійного статусу. Втім, у зазначених нормативних актах не враховано всіх особливостей військової служби.

Більшість об'єктів інтелектуальної власності, створених військовослужбовцями, є результатом виконання службових обов'язків, завдань в інтересах держави. Законодавче регулювання повинно встановлювати: кому належать майнові права на такі об'єкти (державі, чи спільно державі й автору), порядок набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, умови надання винагороди військовослужбовцю, тощо.

У разі якщо об'єкт інтелектуальної власності створено у зв'язку з виконанням службових обов'язків, виникають особливі правовідносини. Згідно зі статтею 429 ЦК України, майнові права на службовий твір чи винахід можуть належати автору й роботодавцю (у даному випадку – військовій частині або державі) [6]. Це означає, що військовослужбовець зберігає авторство, але розпорядження майновими правами може регулюватися умовами контракту або окремими нормативними актами. Такий узагальнюючий підхід щодо розподілу майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, невизначеність щодо правового режиму таких об'єктів має негативний вплив на захист державних інтересів у сфері національної безпеки і оборони.

Враховуючи важливість даного питання сьогодні на розгляд Верховної Ради України подані законопроекти 13110 Проект Закону про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби [7] та 13111 Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби [8].

Основні новели законопроекту 13110:

– Розширення переліку суб'єктів інтелектуальної власності: доповнення ст. 421 ЦК України формулюванням «інші учасники цивільних правовідносин», що включає військовослужбовців та державу, як потенційних суб'єктів права інтелектуальної власності. Чинна редакція цієї статті обмежена поняттям «особи». До останніх ст. 2 ЦК України відносить фізичних осіб та юридичних осіб.

– Уточнення правового статусу майнових прав: виключення положення про те, що майнові права визнаються речовими правами (зміни до ст. 190 ЦК України). У пояснювальній записці до законопроекту обґрунтовано такі зміни наступним: у чинній редакції «по-перше, ототожнюють поняття «річ» і «майнове право», що суперечить частині 1 ст. 177 ЦК України та усталеній в доктрині цивільного права позиції щодо розуміння речей та майнових прав як самостійних категорій об'єктів цивільних правовідносин; по-друге, зводять поняття майнових прав лише до речових прав, що не відповідає дійсності, оскільки крім речових прав існують й інші види майнових прав (право вимоги кредитора у зобов'язанні, майнові корпоративні права, майнові права інтелектуальної власності тощо)» [7].

– Розподіл прав інтелектуальної власності: особисті немайнові права

(авторство) залишаються за військовослужбовцем, який створив об'єкт, а майнові права (використання, ліцензування) переходять до держави в особі відповідного органу сектору безпеки та оборони.

Військовослужбовець зобов'язаний письмово повідомити командира військової частини про створення об'єкта інтелектуальної власності, з детальним описом та зазначенням усіх співавторів.

Законопроект №13111, розроблено з метою забезпечити баланс між інтересами держави та авторів об'єктів інтелектуальної власності, а також стимулювати інноваційну діяльність у секторі безпеки та оборони. Основні новели законопроекту: закріплення майнових прав за державою в особі відповідних органів сектору безпеки та оборони; збереження особистих немайнових прав за авторами (військовослужбовцями); можливість отримання військовослужбовцями справедливої винагороди за створені ними об'єкти інтелектуальної власності; внесення змін до профільних законів, що регулюють діяльність Служби Безпеки України, Державної прикордонної служби, Нацгвардії, Держспецзв'язку та інших органів, з метою уніфікації підходів до правового статусу об'єктів інтелектуальної власності, створених військовослужбовцями.

Ці зміни сприятимуть ефективному використанню інноваційних розробок у сфері оборони та забезпечать належний захист прав військовослужбовців як авторів таких об'єктів.

Прийняття законопроектів №13110 та 13111 є важливим кроком у напрямку вдосконалення правового регулювання інтелектуальної власності в Україні, особливо в контексті посилення обороноздатності та стимулювання інновацій у військовій сфері. Запропоновані зміни відповідають підходам, прийнятим у багатьох країнах, де майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, створені військовослужбовцями, належать державі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Defence and Security Accelerator (DASA). URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/defence-and-security-accelerator>
2. Army Futures Command official website: URL : <https://www.army.mil/futures/>.
3. Gilli A., Gilli M. Military Innovation, Adaptation, and the U.S. Army: Reforming the Future Force. Journal of Strategic Studies. 2021. Vol. 44, №. 4. P. 519-556.
4. Patents Act 1977 (Велика Британія). URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1977/37> (дата звернення: 27.04.2025).
5. Arbeitnehmererfindungsgesetz (ArbEG) (ФРН). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/arbnerfg/> (дата звернення: 27.04.2025).
6. Цивільний кодекс України від від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356.
7. Проект Закону 13110 про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби від 17.03.25 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56004>.
8. Проект Закону 13111 про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби від 17.03.25 р. URL:

УДК 347.232.6

Грошко Б. Б.

*аспірант кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнський національний університет*

Право власності на землю — фундамент побудови правової держави

Право власності на землю є однією з ключових складових системи прав людини і громадянина, що визначає не лише економічну основу суспільства, а й забезпечує реалізацію засад правової держави. У демократичному суспільстві воно набуває особливого значення як інструмент соціальної справедливості, розвитку ринкових відносин та гарантії особистої свободи. Земля, як особливий об'єкт правового регулювання, відіграє центральну роль у цьому процесі. Автори Костяшкін І.О. та Луцюк О.В. зазначають, що земля є не лише об'єктом права власності, а й ключовим фактором сталого розвитку держави» [1].

Актуальність дослідження інституту права власності на землю зумовлена необхідністю глибшого осмислення його значення для утвердження принципу верховенства права, формування ефективного механізму захисту прав громадян та досягнення сталого економічного розвитку. В умовах постійних реформ у сфері земельних відносин в Україні, а також відкриття ринку сільськогосподарських земель, забезпечення реального та дієвого права власності на землю набуває стратегічної ваги для всієї правової системи держави.

Питання доступу до землі, захисту прав власників, забезпечення прозорості кадастрового обліку та реєстрації, збереження екологічного балансу потребують комплексного правового аналізу й ефективного нормативного врегулювання. Водночас залучення міжнародного досвіду та врахування практики країн із розвиненими правовими системами дозволяють адаптувати національне земельне законодавство до європейських стандартів.

Розгляд права власності на землю як фундаменту правової держави є не лише теоретичним, а й практичним завданням сучасного українського суспільства, яке прагне до правової стабільності, економічного зростання та гарантування прав людини.

Право власності на землю — це закріплена законом можливість особи володіти, користуватися і розпоряджатися земельною ділянкою на власний розсуд у межах, установлених законодавством [2]. Цей правовий інститут має глибоке історичне коріння та зазнав значної еволюції залежно від соціально-економічних умов розвитку суспільства.

У класичному розумінні право власності включає три складові: володіння, користування та розпорядження. У земельних правовідносинах ці повноваження набувають додаткових особливостей, обумовлених цільовим призначенням земель, екологічними обмеженнями та вимогами до їх раціонального використання [3].